

January 10, 2009

Catacombenonderzoek: de vroege christenen aten veel vis, vooral uit armoede

Hendrik Spiering

WETENSCHAP & ONDERWIJS; Blz. W07

De Romeinse christenen in de derde en vierde eeuw aten hoogstwaarschijnlijk veel riviervis, typisch armeluisvoedsel in die tijd. Dat blijkt uit onderzoek aan botten uit 22 willekeurig gekozen graven uit een groot grafcomplex (15.000 m²) uit die tijd, de catacomben van St. Callixtus. Het onderzoek werd geleid door catacombenkenner en historicus Leonard Rutgers van de Universiteit Utrecht (Journal of Archaeological Science: In Press - online).

Het nieuwe inzicht in het dieet van de vroege christenen werpt een onverwacht licht op de dominantie van vis in vroegchristelijke afbeeldingen in de catacomben. Altijd worden die vissen gezien als symbool voor Jezus Christus, op grond van het Griekse woord voor vis, ichtus. In het Grieks, de taal van het Nieuwe Testament, is dat woord ook een anagram voor 'Jezus Christus, zoon van God de redder' (Iesous CHristos THEou Uios Soter). Het anagram is een christelijke vondst uit de tweede eeuw, waarover de kerkvader Clemens van Alexandrië al rond het jaar 200 schrijft. Dus aan de spirituele betekenis van de vissenafbeeldingen in de catacomben hoeft niet te worden getwijfeld, maar uit het onderzoek van Rutgers en drie Nederlandse en Belgische collega's blijkt wel dat voor de vroege Romeinse christenen vis óók een heel praktische realiteit was. Waarschijnlijk heeft die realiteit de gevoeligheid voor het symbool versterkt. Individuele vissoorten kunnen op de schilderijen niet worden geïdentificeerd, maar het lijken eerder riviervissen dan zeevissen.

Uit isotopenonderzoek aan de botten kwamen relatief hoge 15N-waarden en relatief lage 13C-waarden, een duidelijke aanwijzing voor de langdurige consumptie van riviervis. Naar schatting bestond 20 à 40 procent van het voedsel van de christenen uit riviervis. De waarden werden bij alle onderzochte botten gevonden, zowel uit de armste als de rijkere graven - op één na: de botten van een tweejarig kind dat waarschijnlijk nog borstvoeding kreeg, hetgeen leidt tot afwijkende waarden.

Het is niet zo dat de vroege christenen riviervis aten omdat dat een symbool van Christus was. Riviervis werd in deze tijd in Rome beschouwd als het absolute armeluisvoedsel, in tegenstelling overigens tot zeevis. Wie een hengel uitwierp in de Tiber kon vrij gemakkelijk zelf voldoende vis vangen. De christenen waren dus in de derde en vierde eeuw nog vooral eenvoudige mensen, simple folk, zo schrijft Rutgers. Waarschijnlijk vormde het christendom voor hen een sterk eigen sociaal systeem, een belangrijke bron voor het succes van deze nieuwe godsdienst.